

Наталія Олександрівна БОТВІНА

доктор економічних наук,
професор кафедри бізнес-адміністрування та корпоративної безпеки
Одеський міжнародний гуманітарний університет
Фонтанська дорога, 33 (5 ст. Великого фонтану). м. Одеса, 65009, Україна
Телефон: +380487198838
E-mail: mgu@ukr.net

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Ботвіна, Н. О. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на економічну безпеку України / Наталія Олександрівна Ботвіна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 16. – № 1. – С. 28-33. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті аналізуються проблемні аспекти та позитивні наслідки впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на економіку України, а також вирішення проблем, пов'язаних з її незначною участю в цих процесах, і необхідності останньої. Глобалізація справді відкриває найширші можливості для всесвітнього розвитку, однак темпи її поширення нерівномірні. Процес інтеграції у світову економіку відбувається в деяких країнах швидше, ніж в інших. У тих, що зуміли досягти інтеграції, спостерігаються більш високі темпи зростання і скорочення бідності. Підвищення рівня життя створило можливості для розвитку демократії і просування вперед у вирішенні таких питань, як захист економічної безпеки держави. Економічна «глобалізація» є історичним процесом, який є результатом новаторства у суспільстві і технічного прогресу. Цим терміном називають усезростаючий ступінь інтеграції країн в усьому світі, обумовлений насамперед торговими і фінансовими потоками. Очевидним є той факт, що глобалізація зачіпає всі аспекти соціально-економічного життя практично всіх країн світу і що цей процес об'єктивний і незворотний.

Ключові слова: фінансова глобалізація; інтеграція; фінансова система; експорт капіталу; економічна безпека.

Наталья Александровна БОТВИНА

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ И ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье анализируются проблемные аспекты и позитивные последствия влияния глобализационных и интеграционных процессов на экономику Украины, а также решение проблем, связанных с ее незначительным участием в этих процессах, и необходимостью последнего. Глобализация действительно открывает самые широкие возможности для всемирного развития, однако темпы ее распространения неравномерны. Процесс интеграции в мировую экономику происходит в некоторых странах быстрее, чем в других. В тех, которые сумели достичь интеграции, наблюдаются высокие темпы роста и сокращения бедности. В свою очередь, повышение уровня жизни создает возможность для развития демократии и продвижения вперед в решении таких вопросов, как защита экономической безопасности государства. Экономическая «глобализация» являет собой исторический процесс, который является результатом новаторства общества и технического прогресса. Этим сроком называют возрастающую степень интеграции стран во всем мире, обусловленную в первую очередь торговыми и финансовыми потоками. Очевиден тот факт, что глобализация затрагивает все аспекты социально-экономической жизни практически всех стран мира и что этот процесс объективный и необратимый.

Ключевые слова: финансовая глобализация; интеграция; финансовая система; экспорт капитала; экономическая безопасность.

Natalia Oleksandrivna BOTVINA

Doctor of Economics,
Professor,
Department of Business & Administration and Corporate Safety
Odessa International Humanitarian University
Fontan road, 33, (the 5 station of Large fontan), Odessa, 65009, Ukraine
Phone: +380487198838
E-mail: mgu@ukr.net

INFLUENCE OF GLOBALIZATION AND INTEGRATION PROCESSES ON ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Abstract

In of the article problem aspects and positive consequences of influence of globalization and integration processes on the economy of of Ukraine are analysed. The decision of problems related with its insignificant participating in these processes is proposed. Globalization offers the widest possibilities for world development, however the rates of its distribution are uneven. The process of integration into the world economy in some countries flows quicker, than in other ones. In those countries that managed to attain integration, there are high rates of height and reduction of poverty. The increase of standard of living creates possibility for development of democracy and solving such questions as defence of economic security of the state. Economic «globalization» is a historical process that is the result of innovation and technical progress. This term means the growing degree of integration of countries in the whole world, wich is conditioned firstly by trade and financial streams. It is obvious that globalization touches all aspects of socio-economic life of practically all countries of the world and that this process objective and irreversible one.

Keywords: *financial globalization; integration; financial system; export of capital; economic security.*

JEL classification: G21

Вступ

Кінець минулого сторіччя супроводжувався глобальними трансформаціями в політичній, економічній, науково-технічній сферах.

Глобалізація є об'єктивним і всеохопним процесом, притаманним сучасному розвитку світової економіки. Неможливо зупинити поступальний об'єднавчий рух, спрямований на залучення України в інтеграційні процеси, а це викликає різноманітні й неоднозначні наслідки для національної економіки, які насамперед позначаються на фінансовому секторі країни. Позитивний або негативний вектор цих наслідків багато в чому залежить від рівня розвитку національної фінансової системи, позиції країни у світовому господарстві. Глобальна конкурентоспроможність економіки країни обумовлюється стабільністю фінансової системи та ефективністю її адаптації у міжнародному фінансовому середовищі.

В умовах поглиблення процесу фінансової глобалізації та посилення її впливу на розвиток національних економік важливого значення набуває така державна політика, яка стимулює ефективний розвиток національних фінансових систем і сприяє їх інтеграції до глобальної фінансової системи. Виняткова актуальність дослідження проблем і особливостей фінансової глобалізації в Україні підсилюється фактом набуття нашою державою членства у Світовій організації торгівлі. Проблема зростання впливу глобалізації на національні фінансові системи актуальна ще й в аспекті розроблення комплексної системи його вимірювання з метою прогнозування їхніх наслідків та ефективного управління цими процесами.

Глобалізація і породжувані нею процеси випробовують на міцність і адаптивність традиційні моделі поведінки, спосіб життя і бачення світу, а також цінності, орієнтації, заботи всіх верств населення [11].

Збереження конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації вимагає, з огляду на вищезазначене, не стільки формування зовнішнього іміджу країни (її образу в очах населення і підприємств інших країн), скільки збереження привабливості для власних громадян і підприємств, оскільки спроби відповідати зовнішнім стандартам неминуче ведуть до втрати унікальності країни і пов'язаних з нею конкурентних переваг.

Сучасні проблеми і тенденції розвитку глобалізаційних процесів досліджуються різними науковими школами. Свій внесок у розробку фундаментального підходу до виявлення проблем, які виникають із поглибленням глобалізації, зробили всесвітньо відомі вчені й практики М. Алле, Д. Гелд, П. Герст, Е. Мак-Грю, Г.-П. Мартін, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, Г. Томсон, Х. Шуманн. Роботи цих фахівців об'єднує системність і міждисциплінарний підхід до розгляду проблеми, а також критичне ставлення до наслідків зазначеного

процесу для національних економік і світового господарства загалом.

Серед дослідників, предметом наукового зацікавлення яких стали глобалізація економічного розвитку, інтеграція України у світовий економічний та фінансовий простір, слід назвати таких, як Бажан Ю. М., Бутко М., Василенко В. М., Варналій З., Гафуров І, Зянько В, Ключко В, Малащук Д. В., Тігіпко С. Л., Федулова Л. І., Чувардинський О. Г., Шовкун І. А., Яремко Л. А. [1-14].

Мета статті

Враховуючи наукову та практичну актуальність теми і спираючись на результати вивчення окремих її аспектів у зарубіжній та вітчизняній економічній літературі, визначаємо мету нашої статті, яка полягає в обґрунтуванні нових теоретичних положень, практичних напрямів сучасного розвитку міжнародної економіки, встановлення особливостей залучення господарського комплексу України в глобальний економічний простір та розробка на цій основі конкретних пропозицій щодо інтеграції національної економіки у світогосподарську систему.

Виклад основного матеріалу дослідження

Кризи, що вибухнули в країнах з перехідною економікою у 90-і роки ХХ століття, із всією очевидністю продемонстрували, що можливості, які відкриваються глобалізацією, не страхують від небезпек, пов'язаних із нестійким рухом капіталу, а також із загрозою соціальної, економічної й екологічної деградації, яка породжується бідністю.

Економічна «глобалізація» - це історичний процес, що є результатом новаторства у суспільстві і технічного прогресу. Цим терміном називають усезростаючий ступінь інтеграції країн в усьому світі, обумовлений насамперед торговими і фінансовими потоками. Іноді під ним мається на увазі також рух людей (праці) і знань (технологій) через міжнародні кордони. Глобалізації властиві також більш широкі культурні, політичні й екологічні параметри [12].

За рейтингами міжнародних економічних організацій Україна за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць. Курс уряду на лібералізацію зовнішніх відносин не виправдав покладених на нього надій і не реалізував конкурентні переваги нашої держави. Доцільність лібералізації зовнішньоекономічних відносин мала б бути досліджена на перших етапах відкриття кордонів, оскільки далеко не однакові умови та розбіжності обумовлювали суттєву різницю між економічними системами України від високорозвинених країн. Показники розвитку української економіки порівняно із найбільшими торговельними партнерами свідчать про недоречність беззастережного відкриття кордонів. Так, за даними Світового банку, ВВП на душу населення в Україні є одним з найнижчих у світі (вона посідає 135 місце). Виробничо-промисловий комплекс України нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, про що говорить досить низький ВВП на душу населення [5].

Особливе місце серед показників інтеграції і глобалізації займає порівняльна динаміка цін на однакові товари в різних країнах. Теоретично, що менше бар'єрів у міжнародній торгівлі (а лібералізація якраз і полягає в зниженні, часом навіть усуненні цих бар'єрів), то більше повинні зближуватися, вирівнюватися ці ціни під тиском конкуренції. Проте значні розходження продовжують зберігатися.

Через неконкурентоспроможність занепадають цілі галузі, які можуть переробляти сировину, а деякі з тих, що функціонують, не повністю використовують свої виробничі потужності.

Попри реальні проблеми, що стоять перед нами, досить сміливими виглядають цілком конкретні терміни, визначені нашими політиками для інтеграції України в європейське співтовариство. Адже поки у нас немає навіть загально визнаних національних лідерів, обізнаних із теорією і, головне, практикою ринкових відносин в умовах пануючої в міжнародному середовищі жорсткої конкуренції, що володіють навиками культурного, етичного ведення бізнесу і знанням відповідних правил бізнес-комунікації, процесів, що є суттю глобалізації.

Проведені нами дослідження показали, що вплив глобалізації на національну економіку досить складний та суперечливий. Існують як позитивні, так і негативні аспекти. Позитивні очевидні: по-перше, це можливість брати активну участь в обговоренні режимів регулювання міжнародних економічних відносин, а не бути осторонь, як це спостерігається нині.

По-друге, відбудеться скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій, що є дуже важливо, оскільки загальне підвищення цінової конкурентоспроможності українських виробників - найактуальніше питання сьогодення. Цим самим наша країна виконає одну з головних умов поглиблення відносин з Європейським союзом та отримає можливість захисту національних інтересів та підприємств відповідно до міжнародних форм та процедур, що мінімально залежать від коливання політичних відносин з тією чи іншою країною.

Забезпечення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів за рахунок приєднання країни до загальноприйнятих у світі регулятивних норм також є однією із позитивних сторін, оскільки сучасному становищу держави вимагає змін. Іноземні інвестори не довіряють політичній та економічній нестабільності в країні і тому забирають свої капіталовкладення, а це негативно впливає на розвиток

виробничої промисловості.

Позиція, яку зараз підтримує Україна, приведе до збільшення можливостей входження країни до великих міжнародних коопераційних проектів, що в перспективі можуть забезпечити істотне підвищення конкурентоспроможності та розширити можливості більш вільного доступу до зарубіжних ринків за рахунок зменшення тарифних і нетарифних перешкод.

Але для України стратегічно важливою метою має стати стимулювання структурних реформ усередині країни, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності у відкритому ринковому середовищі, що є стратегічно важливою метою.

На жаль, на сьогодні Україна недостатньо залучена до цих процесів, оскільки вона:

- значно відстає від провідних держав світу в галузі інформатизації та розвитку інформаційних технологій;
- перебуває лише на початку формування власних ТНК, конкурентоспроможних на глобальному рівні й здатних до здійснення глобальної стратегії розвитку;
- досить непослідовно запроваджує економічну лібералізацію;
- не звертає належної уваги на координацію своєї зовнішньоекономічної політики з іншими пострадянськими й постсоціалістичними країнами, що розвиваються, - це робить політику малогучкою та послаблює зовнішні позиції загалом.

Тому, з іншого боку, глобалізація спричинює серйозні негативні наслідки - вона загрожує майбутньому людської цивілізації, шкідливо впливає на клімат, погіршує якість та рівень життя. Виникає пригнічення розвитку окремих галузей (секторів) національної економіки, які виявляються не готовими до повноцінної міжнародної конкуренції, заміщення їх імпортом.

В умовах глобалізації спостерігається зниження ролі національної держави, втрата нею державної ідентичності, цілісності. Причому сили, які завуальовано руйнують державу, мають транснаціональну природу.

Покращити становище України на світовому ринку можливо завдяки застосуванню ефективної інноваційної та зовнішньоекономічної політики.

На наш погляд, головним завданням інноваційної політики держави в епоху поширення глобалізаційних процесів має стати забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, удосконалення механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій по усіх сферах економіки.

Об'єктом інноваційної політики виступають не лише і не стільки окремі наукові чи виробничі підприємства, але також налагодженість та стабільність їхнього взаємозв'язку, системність взаємодії в процесі створення інновацій. Досвід західних країн показав, що при інтенсивному освоєнні інновацій більшість учасників інноваційного циклу перебувають здебільшого у відносинах організаційної спорідненості. Отже, посилюється необхідність цілеспрямованого, системного управління цим процесом, узгодженої взаємодії науковців та спеціалістів різних галузей знань для пошуку і розробки необхідних технологічних процесів, визначення оптимальних режимів роботи, створення устаткування.

Одним з пріоритетів зовнішньоекономічної політики є вступ України до СОТ, що розглядається як системний фактор розвитку національної економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі і залучення іноземних інвестицій.

Оптимальний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків ґрунтується передусім на принципових змінах у структурі національної економіки. Тому важливим стає питання реформування зовнішньоекономічного сектору України, інтеграції її господарської системи у міжнародну економіку, створення розгалуженої інфраструктури, яка б забезпечувала швидку реалізацію ринкових перетворень, перш за все у зовнішньому секторі економіки. Від трансформації останнього залежать подальший економічний розвиток країни, ефективність і результативність підприємницької діяльності, місце України в системі світового господарства

Висновки та перспективи подальших розвідок

Після проведеного аналізу вважаємо за доцільне зробити висновок, що глобалізація веде до зростання конкуренції у світовому масштабі, викликає поглиблення спеціалізації та поділу праці із властивими їм наслідками - зростанням продуктивності праці та скороченням витрат. Для національних виробників немає достатньої внутрішньої мотивації застосування інновацій, що дає можливість іноземним конкурентам використовувати суперечності внутрішнього законодавства для знищення контрагентів на внутрішньому ринку. У такій ситуації інтеграція позначається на руйнації цілих галузей, прикладом чого є тютюнова промисловість. Нині Україна не використовує всі свої конкурентні переваги (дешева робоча сила, достатня ресурсозабезпеченість деякими видами сировини, використання вигідного гео економічного розташування тощо), оскільки офіційний сектор економіки неефективний. Натомість конкуренти широко застосовують високі й запатентовані технології, стимулюють виробництво унікальних товарів, всебічно залучають наукову еліту, кредитують інновації. Отримані

результати дозволяють країнам-конкурентам знижувати собівартість виробництва й охопити нові ринки збуту.

Тому пріоритетним завданням має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів до праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання, всебічної підтримки підприємництва.

Таким чином, саме ці питання вимагають особливо пильної уваги. Глобальні проблеми не можна вирішити швидко і на рівні окремих країн. Необхідний єдиний міжнародний механізм їх вирішення і регулювання, визначення міжнародних правових і економічних норм. Великі надії в розв'язанні глобальних проблем покладаються на ООН, МВФ, СОТ, регіональні і галузеві організації, які мають великий досвід координації міжнародних зусиль, використання ресурсів, регулювання міжнародних економічних відносин.

Якщо Україна хоче стати повноцінним суб'єктом глобальної економічної діяльності, брати участь не лише на ринках чорної металургії або простих хімічних виробів, вона має створювати власні транснаціональні структури.

Список літератури

1. Бутко, М. Передумови трансформації та механізми регулювання регіональних економік [Текст] / М. Бутко // *Економіка і право*. – 2008. – №5. – С. 10-18.
2. Василенко, В. М. Оцінка впливу глобалізації на економічне зростання країни [Текст] / В. М. Василенко // *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна*. – 2004. – №69. – С. 35-42
3. Варналій, З. Регіональний розвиток України: проблеми та пріоритети [Текст] / З. Варналій // *Економіст* – 2005. – № 6. – С. 24-26.
4. Гафуров, И. Инвестиционная привлекательность региона [Текст] / И. Гафуров // *Управление риском*. – 2005. – №1 – С. 2-6.
5. Зянько, В. Глобалізація та інноваційний процес: їхній взаємовплив [Текст] / В. Зянько // *Економіка України*. – 2006. – №2. – С. 84-89.
6. Заграва, Е. Глобалізація і нації [Електронний ресурс] / Ернест Заграва. – К.: "Фенікс", –2002. Режим доступу: http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=10&or_id=290#290.
7. Клочко, В. Глобалізація та її вплив на країни з перехідною економікою [Текст] / В. Клочко // *Економіка України*, – 2001. - №10, С. 51-58.
8. Малащук, Д. В. Вплив інтеграційних зв'язків на конкурентоспроможність української економіки [Текст] / Д. В. Малащук // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2005. - №3. – С. 32-38.
9. Тігіпко, С. Л. Іміграційний розвиток української економіки в умовах глобалізації фінансових ринків [Текст] / С. Л. Тігіпко. - Суми : ВВП "Мрія - 1" ЛТД, УАБС, – 2006. – 36 с.
10. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи // *Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : аналітичні матеріали до Парламентських слухань* [Текст] / Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, І. А. Шовкун та ін. / за ред. І. І. Федулової, Г. О. Андрощука; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 196 с.
11. Окампо, Х. А. Глобальное экономическое сотрудничество или провал [Електронний ресурс] / Хосе Антонио Окампо. – Режим доступу: http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=9647
12. Чувардинський, О. Г. Зовнішня політика України в умовах Світової Економічної інтеграції й глобалізації [Текст] / О. Г. Чувардинський // *Економіка та держава*. – 2006. – №2. – С. 36-39.
13. Яремко, Л. А. Фінансова глобалізація і національна економіка [Текст] / Л. А. Яремко // *Фінанси України*. – 2007. – №10. – С. 45-55.

References

1. Butko, M. (2008). *Background transformation mechanisms and regulation of regional economies. Economic Law*, 5, 10-18.
2. Vasilenko, V. (2004). *Assessing the impact of globalization on economic growth. Proceedings of Donetsk National Technical University. Series: Economic*, 69, 35-42.
3. Varnaliy, Z. (2005). *Regional Development in Ukraine: Problems and Priorities. Economist*, 6, 24-26.
4. Gafurov, I. (2005). *Investment attractiveness of the region. Risk management*, 1, 2-6.
5. Zyanko, V. (2006). *Globalization and the innovation process: their mutual. Economy of Ukraine*, 2, 84-89.
6. Glow, E. (2002). *Globalisation and the nation. - Kyiv: Phoenix*.
7. Klochko, V. (2001). *Globalization and its impact on countries in transition. Economy of Ukraine*, 10, 51-58.
8. Malashchuk, D. (2005). *Effect of integration ties on the competitiveness of the Ukrainian economy. Formation of market relations in Ukraine*, 3, 32-38.

-
9. Tigipko, S. (2006). *Immigration Ukrainian economy development in a globalized financial markets.* – Sumy: Dream - 1.
 10. Fedulova, L. I., Bazhal, Y. M., Shovkun, I. A. (2009). *Innovation and technological development in Ukraine: state, problems and prospects of strategic. Strategy of innovative development of Ukraine for 2010-2020 in terms of Global Challenges: analytic materials for the Parliamentary Hearing.* - Kyiv.
 11. Ocampo, H. A. (n. d.). *Global economic cooperation or failure.* Retrieved April 15, 2014, from : http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=9647.
 12. Chuvarzynskyy, O. G. (2006). *Ukraine's foreign policy in terms of global economic integration and globalization.* *Economy and State*, 2, 36-39.
 13. Yaremko, L. A. (2007). *Financial globalization and national economy.* *Finance of Ukraine*, 10, 45-55.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2014 р.